

CETURTĀ NODAĻA

LIETA “RADKOVS UN SABEVS pret BULGĀRIJU”

(Pieteikumi Nr. 18938/07 un Nr. 36069/09)

SPRIEDUMS

STRASBŪRA

2014. gada 27. maijā

GALĪGĀ REDAKCIJA

27.08.2014.

Šis spriedums ir kļuvis galīgs saskaņā ar Konvencijas 44. panta 2. punktu. Tajā var tikt veikti redakcionāli labojumi.

Lietā “Radkovs un Sabevs pret Bulgāriju”

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Ceturtnā nodaļa), sanākusi kā palāta šādā sastāvā:

Ineta Ziemeļe, *priekšsēdētāja*,
Peivi Hirvele [*Päivi Hirvelä*],
Georgijs Nikolau [*George Nicolaou*],
Ledi Bjanku [*Ledi Bianku*],
Zdravka Kalaidžijeva [*Zdravka Kalaydjieva*],
Kšištofs Vojtičeks [*Krzysztof Wojtyczek*],
Fariss Vehabovičs [*Faris Vehabović*], *tiesneši*,

un Fransuāza Elensa-Pasosa [*Françoise Elens-Passos*], *nodaļas sekretāre*,
pēc apspriešanās slēgtā sēdē 2014. gada 6. maijā
pasludina šo spriedumu, kas pieņemts attiecīgajā datumā.

TIESVEDĪBA

1. Lieta ierosināta, ņemot vērā divus pieteikumus (Nr. 18938/07 un 36069/09) pret Bulgārijas Republiku, ko saskaņā ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk tekstā – “Konvencija”) 34. pantu attiecīgi 2007. gada 13. februārī un 11. jūnijā Tiesai iesniedza divi Bulgārijas pilsoņi – Plamens Todorovs Radkovs [*Plamen Todorov Radkov*] un Mirosļavs Sabevs Sabevs [*Miroslav Sabev Sabev*] (turpmāk tekstā – “ieteikumu iesniedzēji”).

2. Bulgārijas valdību (turpmāk tekstā – “Valdība”) pārstāvēja Tieslietu ministrijas pārstāvis V. Obretenovs [*V. Obretenov*].

3. Ieteikumu iesniedzēji apgalvoja, ka viņu saslēgšana roku dzelžos 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdē bija pārkāpusi viņu tiesības netikt pakļautiem cietsirdīgai vai pazemojošai attieksmei.

4. 2013. gada 21. janvārī par ieteikumiem tika paziņots Valdībai.

FAKTU IZKLĀSTS

I. LIETAS APSTĀKĻI

5. Ieteikumu iesniedzēji ir dzimuši attiecīgi 1972. un 1966. gadā. Laikposmā, kad norisinājās konkrētie notikumi, viņi atradās Lovečas cietumā, kur izcietā mūža ieslodzījumu pēc tam, kad bija notiesāti par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp slepkavību, izvarošanu un bruņotām laupīšanām.

6. Kādā nenoteiktā 2006. gada dienā abi ieteikumu iesniedzēji iesniedza prasību pret Tieslietu ministriju saskaņā ar Likumu par valsts un pašvaldību atbildību par kaitējumu, pieprasot atlīdzinājumu par iespējamajiem sliktajiem apcietinājuma apstākļiem Lovečas cietumā. Lietu izskatīja Sofijas pilsētas tiesa, kas piekrita ieteikumu iesniedzēju lūgumam noplatināt divus citus ieslodzītos kā lieciniekus par dzīves apstākļiem cietumā.

7. Tāpēc 2007. gada 26. janvārī Lovečas cietuma tiesas zālē notika īpaša tiesas sēde.

8. Uz tiesas sēdi ieteikumu iesniedzējus atveda saslēgtus roku dzelžos ar rokām aiz muguras un potīšu važām. Sākoties tiesas sēdei, Radkovs lūdza noņemt roku dzelžus, jo nejutās ērti. Tiesas sēdes priekšsēdētājs lūgumu noraidīja, nenorādot konkrētu iemeslu. Tad Sabevs lūdza ierakstīt tiesas sēdes protokolā, ka arī viņam roku dzelži nav noņemt.

Pieteikumu iesniedzēju rokas palika saslēgtas roku dzelžos aiz muguras līdz tiesas sēdes beigām.

9. Abiem tiesas uzklausītajiem lieciniekiem, kuri piederēja pie tās pašas ieslodzīto grupas, kas izcieta mūža ieslodzījumu, roku dzelži tika noņemti.

10. Tiesas sēdē piedalījās arī prokurors.

11. Tiesas sēde ilga apmēram stundu.

II. PIEMĒROJAMIE VALSTS TIESĪBU AKTI

12. Laikposmā, kad norisinājās konkrētie notikumi, ieslodzīto turēšanu cietumā regulēja 1969. gada Sodū izpildes likums un tā īstenošanas noteikumi. Uz notiesātajiem, kuri izcieta mūža ieslodzījumu, attiecās 1969. gada likuma 127.a)–127.e) pants, kas tika pievienots 1995. gadā. Saskaņā ar 127.b) panta pirmo daļu, piespriežot mūža ieslodzījumu, tiesai bija jānosaka notiesātā turēšana stingrākā režīma cietumā, kas paredzēja paaugstinātu drošību un uzraudzību (īstenošanas noteikumu 56. punkta 1. apakšpunkts).

13. 1969. gada likuma 84.b)–84.e) pants regulēja spēka, tostarp roku dzelžu, lietošanu no cietuma darbinieku puses. Tajā īpaši norādīts, ka spēku var lietot tikai nepieciešamības gadījumā.

14. Civilprocesa likuma 106. pants, kas bija spēkā konkrētajā laikposmā, cita starpā paredzēja, ka tiesas sēžu laikā tiesas priekšsēdētājs ir atbildīgs par kārtības nodrošināšanu tiesas zālē.

15. 1988. gada Likuma par valsts un pašvaldību atbildību par kaitējumu (turpmāk tekstā – “LVPK”) 1. panta pirmajā daļā noteikts, ka valsts un pašvaldības ir atbildīgas par kaitējumu, kas nodarīts fiziskām un juridiskām personām valsts iestāžu vai to darbinieku nelikumīgu lēmumu, kā arī darbības vai bezdarbības rezultātā, pildot administratīvos pienākumus. Tā paša likuma 2. pantā izsmeļoši izklāstīti konkrēti tiesu, prokuratūras vai izmeklēšanas iestāžu lēmumu un darbību veidi, kuru rezultātā iestājas valsts atbildība par fiziskām personām nodarīto kaitējumu; tajos neietilpst drošības pasākumi tiesas zālēs.

JURIDISKAIS PAMATOJUMS

I. PIETEIKUMU APVIENOŠANA

16. Ievērojot, ka abi konkrētie pieteikumi attiecas uz vienādiem faktiem un sūdzībām, Tiesa nolemj tos apvienot saskaņā ar Tiesas reglamenta 42. panta 1. punktu.

II. KONVENCIJAS 3. UN 13. PANTA IESPĒJAMIE PĀRKĀPUMI

17. Pieteikumu iesniedzēji sūdzējās, ka viņu saslēgšana roku dzelžos 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdē bijusi necilvēcīga un pazemojoša un ka viņu rīcībā nav bijis efektīvu līdzekļu, lai šo situāciju atrisinātu. Abi pieteikumu iesniedzēji balstījās uz Konvencijas 3. pantu, 6. panta 1. punktu un 13. pantu. Sabevs atsaucās arī uz 14. pantu.

18. Tiesa uzskata, ka iepriekšminētās sūdzības vislabāk izskatāmas tikai saskaņā ar Konvencijas 3. un 13. pantu, kurā noteikts:

3. pants

“Nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.”

13. pants

“Ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas šajā Konvencijā, ir pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu aizsardzību no valsts institūciju puses, neskatoties uz to, ka pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot publiskos dienesta pienākumus.”

A. Pušu argumenti

1. Valdības apsvērumi

19. Valdība aicināja Tiesu pieteikumus noraidīt, jo netika izsmelti valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļi, un norādīja, ka prasība atlīdzināt kaitējumu saskaņā ar LVPK 1. panta pirmo daļu (sk. 15. punktu iepriekš) būtu atbilstoši novērsusi pieteikumu iesniedzēju sūdzības. Valdība šo argumentu pamatoja, atsaucoties uz Augstākās administratīvās tiesas 2012. gada 11. jūlija spriedumu (*Решение № 10168, ВАС Трето отделение, 11/07/2012*), ar kuru tiesa bija atstājusi spēkā zemākas instances tiesas spriedumu tādā mērā, ka piesprieda izmaksāt atlīdzinājumu ieslodzītajam, kurš izcieta mūža ieslodzījumu Bobovdolas cietumā un, satiekoties ar māti, bija saslēgts roku dzelžos un potīšu važās. Valsts tiesa bija konstatējušas, ka atbildētājs, Sodū izpildes galvenā pārvalde, saskaņā ar 1988. gada LVPK 1. panta pirmo daļu bija atbildīgs par savu darbinieku rīcību un šajā konkrētajā lietā roku dzelžu un potīšu važu uzlikšana prasītajam bija pretrunā likumam, kas neatļāva to lietošanu šādos gadījumos.

20. Raugoties uz lietu pēc būtības, Valdība norādīja, ka pieteikumu iesniedzēji bija īpaši bīstami, pat salīdzinot ar citiem notiesātajiem, kuri izcieta mūža ieslodzījumu, tāpēc bija nepieciešams pastiprināt drošības pasākumus. Valdība iesniedza divus ziņojumus par Sabevu, kurus Lovečas cietuma administrācija bija sastādījusi attiecīgi 2007. gada jūlijā un 2013. gada jūnijā, un ziņojumu par Radkovu, kuru 2013. gada jūlijā bija sastādījusi Belenes cietuma administrācija, uz kuras cietumu šis pieteikuma iesniedzējs bija pārvests 2011. gadā. Šajos dokumentos abi pieteikumu iesniedzēji bija raksturoti kā agresīvi, aizdomīgi un manipulatīvi, uzsverot, ka to bēgšanas risks ir augsts.

21. Attiecībā uz konkrētajiem apstākļiem Valdība norādīja, ka roku dzelžu uzlikšana pieteikumu iesniedzējiem 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdē nebija slikta izturēšanās, kas pārkāpa Konvencijas 3. pantu. Valdība uzsvēra, ka tiesas priekšsēdētāja atteikums likt pieteikumu iesniedzējiem noņemt roku dzelžus bija pamatots un saprātīgs, jo patiešām pastāvēja risks, ka pieteikumu iesniedzēji varētu censties bēgt, lietot spēku vai traucēt tiesas sēdi. Tāpat Valdība norādīja, ka konkrētā tiesas sēde nebija ilga, pieteikumu iesniedzēji roku dzelžos nebija redzami plašākai sabiedrībai, jo tiesas sēde notika cietumā, un izturēšanās, par kuru pieteikumu iesniedzēji sūdzējās, nebija ne īpaši smaga, ne apdraudēja pieteikumu iesniedzēju veselību. Turklāt Sabevs nemaz tiesas priekšsēdētājam nebija skaidri lūdzis noņemt viņam roku dzelžus.

22. Visbeidzot Valdība iesniedza Lovechas cietuma administrācijas sagatavotu ziņojumu, kurā paskaidrots, ka tiesas sēdes cietuma telpās notiek ļoti reti un šādos gadījumos notiesātos, kuri izcieš mūža ieslodzījumu, uz tiesas zāli un pēc tam atpakaļ nogādā roku dzelžos. Tiesas sēdes laikā roku dzelžus var noņemt tikai ar tiesneša rīkojumu.

2. Pieteikuma iesniedzējas

23. Pieteikumu iesniedzēji apstrīdēja Valdības argumentus. Attiecībā uz iebildumu par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu neizsmelšanu, pamatojoties uz to, ka viņi nebija iesnieguši prasību saskaņā ar LVPK 1. panta pirmo daļu, pieteikumu iesniedzēji norādīja, ka šī norma attiecas uz administratīvo iestāžu, nevis tiesu darbību vai bezdarbību, savukārt viņu sūdzības bija par tiesas darbību, proti, tiesas priekšsēdētāja atteikumu atļaut viņiem noņemt roku dzelžus tiesas sēdes laikā. Pieteikumu iesniedzēji norādīja, ka to pierāda iepriekš 22. punktā minētais dokuments, kurā paskaidrots, ka par ieslodzīto turēšanu roku dzelžos vai

roku dzelžu noņemšanu tiesas sēžu laikā Lovečas cietumā lemj tiesnesis. Tāpat viņi uzsvēra, ka arī LVPAK 2. pants, kas regulē valsts atbildību par tiesu darbībām, šajā gadījumā nebija piemērojams, jo attiecās uz tajā norādītajiem apstākļiem, nevis viņu gadījumu.

24. Pieteikumu iesniedzēji apstrīdēja Valdības argumentu, ka viņu saslēgšana roku dzelžos bijusi nepieciešama un pamatota. Viņi iebilda, ka tiesneša atteikums noņemt roku dzelžus tiesas sēdes laikā bijis patvaļīgs, jo tiesnesis šo lēmumu nav pamatojis. Tāpat viņi norādīja, ka Valdības iesniegtie ziņojumi, kurus bija sagatavojusi cietuma administrācija un kuros viņi bija raksturoti kā īpaši bīstami, nebija svarīgi, jo uz tiem nebalstījās apstrīdētais lēmums; turklāt visi šie dokumenti bija sagatavoti pēc tam.

25. Pieteikumu iesniedzēji arī uzsvēra, ka viņu saslēgšana roku dzelžos tiesas sēdes laikā bijusi nevajadzīga, jo tiesas sēde notikusi cietumā uzraugu klātbūtnē. Viņi norādīja, ka citiem ieslodzītajiem, kurus nopratināja kā lieciniekus un kuri arī izcietā mūža ieslodzījumu, roku dzelži tika noņemti. Tāpēc pieteikumu iesniedzēji secināja, ka līdzeklis, par kuru viņi sūdzējās, bija tīši paredzēts, lai radītu viņiem sāpes un viņus pazemotu.

B. Tiesas vērtējums

1. Pieņemamība

26. Tiesa ņem vērā Valdības argumentu, ka pieteikumu iesniedzēji neizsmēla pieejamos valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļus, jo neiesniedza prasību saskaņā ar LVPAK 1. panta pirmo daļu.

27. Tiesa atkārtoti norāda, ka saskaņā ar Konvencijas 35. panta 1. punktu Tiesa skata jautājumu tikai pēc tam, kad izsmelti visi valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Šīs tiesību normas mērķis ir dot iespēju līgumslēdzējām valstīm nepieļaut vai novērst iespējamus pārkāpumus, pirms apgalvojumi par šiem pārkāpumiem tiek iesniegti Tiesai (sk. cita starpā lietas “Selmuni [*Selmouni*] pret Franciju” [LP], Nr. 25803/94, 74. punktu, ECK 1999-V).

28. Attiecībā uz šo lietu Tiesa konstatē, ka jautājums par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu neizsmelšanu daļēji attiecas uz pieteikumu iesniedzēju sūdzību būtību saskaņā ar Konvencijas 13. pantu. Tāpēc, lai izvairītos no pāragras pēdējā jautājuma izspriešanas, abi jautājumi jāskata kopā. Tiesa attiecīgi lemj, ka jautājums par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu izsmelšanu jāpievieno lietas būtībai.

29. Tiesa arī norāda, ka šie pieteikumi nav acīmredzami nepamatoti Konvencijas 35. panta 3. punkta a) apakšpunkta izpratnē vai nepieņemami kāda cita iemesla dēļ. Tāpēc tie jāatzīst par pieņemamiem.

2. Lietas būtība

a) 3. pants

30. Tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka roku dzelžu lietošana parasti nerada Konvencijas 3. panta pārkāpumu, ja šis līdzeklis izmantots likumīgas aizturēšanas vai apcietināšanas laikā un nav saistīts ar nesamērīga spēka lietošanu vai sabiedrības uzmanības piesaistīšanu, pārsniedzot šajos apstākļos pamatoti nepieciešamo. Šajā sakarā svarīgi noskaidrot, vai ir iemesls uzskatīt, ka attiecīgā persona varētu pretoties aizturēšanai, bēgt, nodarīt miesas bojājumus vai kaitējumu vai slēpt pierādījumus (sk. lietas “Raninens [*Raninen*] pret Somiju”, 1997. gada 16. decembris, 56. punktu, *Spriedumu un lēmumu ziņojumi*, 1997-VIII; lietas “Enafs [*Hénaf*] pret Franciju”, Nr. 65436/01, 56. punktu, ECK 2003-XI; lietas “Kašavelovs [*Kashavelov*] pret Bulgāriju”, Nr. 891/05, 38. punktu, 2011. gada 20. janvāris, un lietas “Kummers [*Kummer*] pret Čehijas Republiku”, Nr. 32133/11, 63. punktu, 2013. gada 25. jūlijs). Tā vai citādi Tiesa īpašu nozīmi piešķir katras lietas apstākļiem un izvērtē, vai ierobežojošo līdzekļu lietošana ir nepieciešama (sk. lietas “Gorodņičevs [*Gorodnichev*] pret

Krieviju”, Nr. 52058/99, 102. punktu, 2007. gada 24. maijs, un lietas “Stolerius [*Stoleriu*] pret Rumāniju”, Nr. 5002/05, 74. punktu, 2013. gada 16. jūlijs).

31. Turklāt, lai roku dzelžu lietošana tāpat kā jebkura cita veida izturēšanās ietilptu Konvencijas 3. panta darbības jomā, tai jāsasniedz minimālā smaguma pakāpe. Šajā sakarā vērtējums būs atkarīgs no lietas apstākļiem kopumā (sk. iepriekšminētās Gorodņičeva lietas 100. punktu). Izvērtējot, vai izturēšanās ir “pazemojoša” Konvencijas 3. panta izpratnē, Tiesa ņems vērā to, vai šīs izturēšanās mērķis ir attiecīgo personu pazemot un noniecināt un vai šīs rīcības sekas ir negatīvi ietekmējušas cilvēka personību tādā veidā, kas ir pretrunā 3. pantam (sk. iepriekšminētās Raninena lietas 55. punktu un lietas “Pīrss [*Peers*] pret Grieķiju”, Nr. 28524/95, 68. punktu, ECK 2001-III). Arī atrašanās sabiedrības priekšā var būt būtisks faktors, lai izvērtētu, vai izturēšanās ir “pazemojoša” Konvencijas 3. panta izpratnē, taču Tiesa neuzskata, ka šā sabiedrības aspekta neesamība liedz konkrētajam izturēšanās veidam ietilpt šajā kategorijā; ierobežojošo līdzekļu lietošana pret pieteikuma iesniedzēju sabiedrībai nepieejamā vidē joprojām var būt 3. panta pārkāpums, ja nav pierādāms nopietns drošības apdraudējums (sk. lietas “Ašots Harutunhans [*Ashot Harutyunyan*] pret Armēniju”, Nr. 34334/04, 125. punktu, 2010. gada 15. jūnijs).

32. Attiecībā uz šīs lietas apstākļiem Tiesa norāda, ka pieteikumu iesniedzēji sūdzējās par saslēgšanu roku dzelžos ar rokām aiz muguras 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdē Lovečas cietumā. Tiesa ņem vērā, un to norāda arī Valdība (sk. 21. punktu iepriekš), ka šī izturēšanās neturpinājās ilgi, jo tiesas sēde norisinājās apmēram stundu (sk. 11. punktu iepriekš); izturēšanas nebija īpaši smaga un neradīja kaitējumu pieteikumu iesniedzēju veselībai. Turklāt pieteikumu iesniedzēji roku dzelžos neatradās sabiedrības priekšā, jo tiesas sēde notika cietumā, kur acīmredzami nebija plašākas sabiedrības pārstāvju.

33. Tomēr Tiesai arī jāizvērtē, vai lietotais līdzeklis šajos apstākļos uzskatāms par pamatotu (sk. 31. punktu iepriekš). Valdība to aizstāvēja, norādot: pieteikumu iesniedzēji bija īpaši bīstami un pastāvēja risks, ka viņi varētu censties bēgt, lietot spēku vai kā citādi traucēt tiesas sēdi. Šo argumentu Valdība pamatoja, iesniedzot trīs ziņojumus par pieteikumu iesniedzējiem (sk. 20. punktu iepriekš). Nevēloties nepietiekami novērtēt šajos ziņojumos veiktos secinājumus un apzinoties, kāda piesardzība jāievēro iestādēm, kas nodarbojas ar tādām personām kā šie pieteikuma iesniedzēji, kuri notiesāti par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem un izturas acīmredzami agresīvi pat cietumā (sk. iepriekšminētās Kašavelova lietas 39. punktu), Tiesa nepārliecina Valdības argumenti. Tiesa norāda: konkrētā tiesas sēde notika drošā vietā, un Valdība nav apstrīdējusi pieteikumu iesniedzēju apgalvojumu (sk. 25. punktu iepriekš), ka tur atradās arī cietuma uzraugi. Šie un citi iespējamie drošības pasākumi acīmredzot bija pietiekami, lai atļautu noņemt roku dzelžus tiem notiesātajiem, kuri tika nopratināti kā liecinieki un arī izcieta mūža ieslodzījumu. Tādējādi šie pasākumi noteikti arī ievērojami samazināja pieteikumu iesniedzēju radīto risku. Turklāt pieteikumu iesniedzēju kājas visu laiku palika važās. Valdība nav paskaidrojusi, kāpēc šajos apstākļos pieteikumu iesniedzēju radītais risks prasīja, lai viņi būtu saslēgti roku dzelžos ar rokām aiz muguras un paliktu šajā neērtajā stāvoklī visu tiesas sēdes laiku. Arī tiesas priekšsēdētājs šajā sakarā nenorādīja nekādu konkrētu iemeslu (sk. 8. punktu iepriekš). Visbeidzot Tiesa vērš uzmanību uz to, ka konkrētā tiesas sēde bija daļa no tiesvedības, kurā pieteikumu iesniedzēji centās aizstāvēt savas tiesības neatrasties apcietinājumā necilvēcīgos un pazemojošos apstākļos (sk. 6. punktu iepriekš).

34. Lai gan nevar secināt, ka izturēšanās, par kuru sūdzējās pieteikumu iesniedzēji, bija, kā viņi apgalvoja (sk. 25. punktu iepriekš), tīši paredzēta, lai viņus pazemotu vai noniecinātu, Tiesa, ņemot vērā iepriekš norādītos apsvērumus, tāpat nav pārliecināta, ka to attaisnoja iespējamais risks, ka viņi varētu censties bēgt, lietot spēku vai traucēt tiesas sēdi (sk. iepriekšminētās Gorodņičeva lietas 108. punktu). Tāpēc izturēšanās bija “pazemojoša”

Konvencijas 3. panta izpratnē (sk. *mutatis mutandis* lietas “Petjo Petkovs [*Petyo Petkov*] pret Bulgāriju”, Nr. 32130/03, 47. punktu, 2010. gada 7. janvāris).

35. No tā izriet, ka ir konstatējams šīs normas pārkāpums.

b) 13. pants

36. Tiesa atsaucas uz tās iedibināto praksi, ka Konvencijas 13. pants garantē: valsts tiesiskā aizsardzība nodrošina “pierādāmas sūdzības” izskatīšanu saskaņā ar Konvenciju un sniedz atbilstošu palīdzību. 13. pantā noteiktā pienākuma darbības jomu ietekmē pieteikuma iesniedzēja atbilstoši Konvencijai iesniegtās sūdzības būtība. Ja Tiesa ir konstatējusi 3. panta pārkāpumu, kā tas noticis šajā lietā, atlīdzinājumam par morālo kaitējumu, kas izriet no pārkāpuma, principā jābūt vienam no pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem (sk. cita starpā lietas “Staņevs [*Stanev*] pret Bulgāriju” [LP], Nr. 36760/06, 217.–218. punktu, ECK 2012).

37. Ņemot vērā iepriekš konstatēto, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzības saskaņā ar Konvencijas 3. pantu ir pieņemamas un šis pants ir ticis pārkāpts, Tiesa uzskata, ka pieteikumu iesniedzējiem bija “pierādāma prasība” un tāpēc saskaņā ar 13. pantu bija nepieciešams efektīvs valsts tiesiskās aizsardzības līdzeklis.

38. Attiecībā uz tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, lai novērstu vai apturētu pārkāpumu, Tiesa norāda, ka 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdē pieteikumu iesniedzējiem tika atļauts paust neapmierinātību ar roku dzelžu lietošanu, un viņi to arī darīja. Tomēr šīs darbības rezultātā roku dzelži viņiem netika noņemti un tiesas priekšsēdētājs atteicās dot tādu rīkojumu, nenorādot tam iemeslu (sk. 8. punktu iepriekš; sk. arī *mutatis mutandis* iepriekšminētās Petjo Petkova lietas 64. punktu).

39. Attiecībā uz kompensējošajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem Tiesa atgādina, ka Valdība norādīja: pieteikumu iesniedzēji varēja iesniegt prasību atlīdzināt kaitējumu saskaņā ar LVPK 1. panta pirmo daļu (sk. 19. punktu iepriekš). Šis ir tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas attiecas tieši uz administratīvo iestāžu darbību vai bezdarbību; tomēr pieteikumu iesniedzēji nesūdzējās par šādu darbību vai bezdarbību, jo viņu sūdzība nebija saistīta ar saslēgšanu roku dzelžos vai citiem ierobežojošiem līdzekļiem, kurus pret viņiem lietoja Lovečas cietuma administrācija pirms vai pēc 2007. gada 26. janvāra tiesas sēdes, bet gan konkrēti attiecās uz situāciju tiesas sēdes laikā. Puses neapstrīd, ka tieši tiesas priekšsēdētājam ir pienākums nodrošināt kārtību tiesas sēdē, tostarp dot rīkojumu par roku dzelžu noņemšanu vai atstāšanu pieteikumu iesniedzējiem. To paredzēja valsts tiesību akti (sk. 14. punktu iepriekš), un cietuma administrācija to arī bija norādījusi savā ziņojumā par tiesas sēžu organizēšanu cietuma telpās, kuru iesniedza Valdība (sk. 22. punktu iepriekš).

40. Tādējādi Tiesa neuzskata par pierādītu, ka prasības iesniegšana saskaņā ar LVPK 1. panta pirmo daļu būtu efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis šajā lietā (sk. *mutatis mutandis* lietas “*Shesti Mai Engineering OOD* un citi pret Bulgāriju”, Nr. 17854/04, 73. punktu, 2011. gada 20. septembris). Tāpēc tā noraida Valdības iebildumu par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu neizsmelšanu, kuru tā pievienoja sūdzības izskatīšanai pēc būtības saskaņā ar Konvencijas 13. pantu (sk. 28. punktu iepriekš).

41. Arī prasības iesniegšana saskaņā ar LVPK 2. pantu nebūtu ļāvusi pieteikumu iesniedzējiem saņemt atlīdzinājumu. Šī norma neattiecas uz drošības pasākumiem tiesas zālēs (sk. 15. punktu iepriekš), un Tiesa vairākos spriedumos iepriekš ir lēmusi, ka tā nav piemērojama apstākļiem, kas tajā nav skaidri norādīti (sk., piemēram, lietas “*Gucanovi [Gutsanovi]* pret Bulgāriju”, Nr. 34529/10, 95. punktu, ECK 2013 (izraksti); lietas “*Barborskis [Barborski]* pret Bulgāriju”, Nr. 12811/07, 33. punktu, 2013. gada 26. marts; lietas “*Makedonskis [Makedonski]* pret Bulgāriju”, Nr. 36036/04, 28. punktu, 2011. gada 20. janvāris, un lietas “*Bočevs [Bochev]* pret Bulgāriju”, Nr. 73481/01, 77. punktu, 2008. gada 13. novembris).

42. Valdība nav atsaukusies uz citu kompensējošu vai citādu tiesiskās aizsardzības līdzekli, kas būtu piemērojams šajā lietā.

43. Ar iepriekšminēto pietiek, lai Tiesa varētu secināt, ka pieteikumu iesniedzēju rīcībā nebija efektīva tiesiskās aizsardzības līdzekļa viņu sūdzības izskatīšanai saskaņā ar Konvencijas 3. pantu.

44. Tātad Konvencijas 13. pants ir pārkāpts.

III. KONVENCIJAS 41. PANTA PIEMĒROŠANA

45. Konvencijas 41. pantā ir noteikts:

“Ja Tiesa konstatē, ka ir noticis Konvencijas vai tās protokolu pārkāpums, un ja attiecīgās Augstās Līgumslēdzējas Puses iekšējās tiesību normas paredz tikai daļēju šī pārkāpuma seku novēršanu, Tiesa, ja nepieciešams, cietušajai pusei piešķir taisnīgu atlīdzību.”

A. Kaitējums

46. Katrs pieteikuma iesniedzējs pieprasīja morālā kaitējuma atlīdzinājumu 10000 eiro (EUR) apmērā.

47. Valdība šos prasījumus uzskatīja par pārspīlētiem. Valdība lūdza, lai Tiesa nospriež, ka pārkāpuma konstatēšana ir pietiekama taisnīga atlīdzība.

48. Tiesa uzskata, ka pieteikumu iesniedzējiem neapšaubāmi tika nodarīts morālais kaitējums, kas izrietēja no viņu tiesību pārkāpuma. Attiecībā uz summu, veicot taisnīgu izvērtējumu, Tiesa piespriež izmaksāt katram pieteikuma iesniedzējam 1000 EUR.

B. Standarta procentu likme

49. Tiesa uzskata, ka standarta procentu likme jāpamato ar Eiropas Centrālās bankas aizdevumu uz nakti procentu likmi, pieskaitot trīs procentpunktus.

ŠO IEMESLU DĒĻ, TIESA

1. *nolemj* pieteikumus apvienot;
2. *nolemj* ar sešām balsīm pret vienu pievienot lietas būtībai jautājumu par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu izsmelšanu;
3. *pasludina* ar sešām balsīm pret vienu, ka pieteikumi ir pieņemami;
4. *nospriež* ar sešām balsīm pret vienu, ka Konvencijas 3. pants ir pārkāpts;
5. *nospriež* ar sešām balsīm pret vienu, ka Konvencijas 13. pants ir pārkāpts, un attiecīgi *noraida* Valdības sākotnējo iebildumu, kas pamatojās uz valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu neizsmelšanu;
6. *nospriež* ar sešām balsīm pret vienu, ka
 - a) atbildētājai valstij triju mēnešu laikā pēc dienas, kad spriedums saskaņā ar Konvencijas 44. panta 2. punktu ir kļuvis galīgs, ir jāizmaksā pieteikumu iesniedzējiem morālā

kaitējuma atlīdzinājums 1000 EUR (viens tūkstotis eiro) apmērā, kas jākonvertē Bulgārijas levās pēc maksājuma dienā spēkā esošā kursa;

b) ka no dienas, kad beidzies minētais triju mēnešu atmaksas termiņš, līdz maksājuma veikšanas dienai šai summai pieskaitāmi procenti pēc vienkāršas likmes, kas vienāda ar Eiropas Centrālās bankas galējo aizdevumu procentu likmi kavējuma periodā, kurai pieskaitīti trīs procentpunkti;

7. vienbalsīgi *noraida* pieteikumu iesniedzēju pārējo prasības daļu par taisnīgu atlīdzību.

Sagatavots angļu valodā un paziņots rakstveidā 2014. gada 27. maijā saskaņā ar Tiesas reglamenta 77. panta 2. un 3. punktu.

Fransuāza Elensa Pasosa [*Françoise Elens-Passos*]
sekretāre

Ineta Ziemeļe
priekšsēdētāja

Saskaņā ar Konvencijas 45. panta 2. punktu un Tiesas reglamenta 74. panta 2. punktu šim spriedumam ir pievienots tiesneša F. Vehaboviča atsevišķais viedoklis.

I.Z.
F.E.P.

TIESNEŠA VEHABOVIČA ATŠKIRĪGAIS VIEDOKLIS

Par valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu izsmelšanu un Konvencijas 13. pantu

Nevaru pievienoties Palātas vairākuma viedoklim šajā jautājumā šādu iemeslu dēļ.

Atbilstoši starptautisko tiesību principam cilvēktiesību aizsardzību īsteno valstu valdības. Valstu tiesiskās aizsardzības līdzekļi tiek uzskatīti par efektīvākiem nekā starptautiskie, jo tie ir vieglāk pieejami, ātrāk virzās uz priekšu un prasa mazāk līdzekļu nekā starptautiskā iestādē iesniegta prasība. Starptautisku īstenošanas mehānismu izmantošana tiek uzskatīta par pēdējo glābiņu pēc tam, kad valsts nav novērsusi pārkāpumu vai nav nodrošinājusi taisnīgumu.

Valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļu izsmelšana prasa izmantot visas pieejamās procedūras, lai meklētu aizsardzību pret turpmākiem cilvēktiesību pārkāpumiem un panāktu taisnīgumu par iepriekšējiem pārkāpumiem. Sūdzībā starptautiskai iestādei jāiekļauj pierādījumi par to, ka ir izsmelti valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļi vai ir bijuši centieni tos izsmelt, tostarp informācija par tiesvedību, kas norisinājās valstī.

“[Lai izpildītu šo prasību par izsmelšanu], pieteikuma iesniedzējam būtu vajadzējis ievērot parasto kārtību un izmantot tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas ir pieejami un pietiekami, lai nodrošinātu atlīdzinājumu par iespējamiem pārkāpumiem. Par šādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu esamību jābūt pietiekamai pārliecībai ne vien teorētiski, bet arī praktiski, jo pretējā gadījumā šiem aizsardzības līdzekļiem trūkst vajadzīgās pieejamības un efektivitātes” (sk. lietas “Akdivars [Akdivar] un citi pret Turciju”, 1996. gada 16. septembris, 65. punktu, *Spriedumu un lēmumu ziņojumi* 1996-IV).

“Tiesa uzsver: piemērojot šo normu, pienācīgi jāņem vērā fakts, ka tā tiek piemērota saistībā ar cilvēktiesību aizsardzības sistēmu (...). Tāpēc tā ir atzinusi, ka šī norma jāpiemēro ar zināmu elastīgumu un bez pārmērīga formālisma (...). Prasība par izsmelšanu nav ne absolūta, ne automātiski piemērojama; izvērtējot, vai tā ir ievērota, ir būtiski ņemt vērā katras lietas konkrētos apstākļus. Tas cita starpā nozīmē, ka reāli jāņem vērā ne vien formālie tiesiskās aizsardzības līdzekļi attiecīgās līgumslēdzējas puses tiesību sistēmā, bet arī vispārējais juridiskais un politiskais konteksts, kurā tie darbojas, kā arī pieteikuma iesniedzēja personīgie apstākļi (...)” (sk. lietas “Aksojs [Aksoy] pret Turciju”, 1996. gada 18. decembris, 53. punktu, *Spriedumu un lēmumu ziņojumi* 1996-IV).

Ņemot vērā šīs lietas faktiskos apstākļus, pieteikumu iesniedzēji, kuri izcietu mūža ieslodzījumu pēc notiesāšanas par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp slepkavību, izvarošanu un bruņotām laupīšanām, iesniedza prasību pret Tieslietu ministriju saskaņā ar Likumu par valsts un pašvaldību atbildību par kaitējumu (turpmāk tekstā – “LVPAK”), pieprasot atlīdzinājumu par iespējamiem sliktiem apcietinājuma apstākļiem Lovečas cietumā. Viņu prasība tika pieņemta izskatīšanai, un 2007. gada 26. janvārī Lovečas cietuma tiesas zālē notika īpaša tiesas sēde. Tomēr šajā tiesas sēdē, kas norisinājās apmēram stundu, pieteikumu iesniedzēji bija saslēgti roku dzelžos ar rokām aiz muguras un potīšu važās, lai gan viens no viņiem lūdza tiesas priekšsēdētājam likt noņemt roku dzelžus. Tiesas priekšsēdētāja lēmums tika iekļauts tiesas sēdes stenogrammā.

Šajā lietā juridisko raksturu, kāds piemīt tiesas priekšsēdētāja lēmumam turpināt tiesas sēdi šajos apstākļos, skar mākslīga dilemma.

Pirmā dilemmas daļa ir saistīta ar vispārējo noteikumu, ka papildus sprieduma taisīšanai pēc sūdzības būtības tiesas ar secinājumiem vai lēmumiem arī lemj par lūgumiem, kas attiecas uz pašas sēdes vadīšanu. Atkarībā no lēmumu juridiskā veida dažus no tiem varētu uzskatīt par “sankcijām” Konvencijas izpratnē. Tomēr šajā lietā pēc tiesas priekšsēdētāja sākotnējā

lēmuma pieņemšanas pieteikumu iesniedzēji pat necentās šo lēmumu pārsūdzēt vai lūgt atlīdzinājumu par to, ka tiesas sēdes laikā viņi bija saslēgti roku dzelžos.

Otrā dilemmas daļa ir saistīta ar LVPAK un jo īpaši ar tā 1. panta pirmās daļas piemērošanu, jo LVPAK ir galvenais tiesību akts, kas, iespējams, aptver šāda veida situācijas. Saskaņā ar šo likumu valsts un pašvaldības ir atbildīgas par kaitējumu, kas nodarīts fiziskām un juridiskām personām valsts iestāžu vai to darbinieku nelikumīgu lēmumu, kā arī darbības vai bezdarbības rezultātā, pildot administratīvos pienākumus.

Neatkarīgi no tā, kurš valsts likums vai noteikums attiecas uz šiem apstākļiem, Bulgārijas tiesām ir skaidrs konstitucionāls pienākums risināt jautājumus par šāda veida sūdzībām.

Bulgārijas Republikas Konstitūcijā noteikts:

I nodaļa

5. pants

“1) Konstitūcija ir pamatlikums, un neviens cits likums nav ar to pretrunā.

2) Konstitūcijas normas ir piemērojamas tieši.

[..]

4) Starptautiskie nolīgumi, kas ratificēti atbilstoši konstitucionālajai procedūrai, izsludināti un stājušies spēkā attiecībā uz Bulgārijas Republiku, ir valsts tiesību aktu daļa. Tiem ir augstāks spēks nekā jebkurai pretējai valsts tiesību aktu normai.”

II nodaļa

Pilsoņu pamattiesības un pienākumi

29. pants

“1) Nevienu nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei, vai piespiedu asimilācijai.”

IV nodaļa

Tiesu vara

117. pants

“1) Tiesu vara aizstāv visu pilsoņu, juridisko personu un valsts tiesības un likumīgās intereses.”

Tāpēc pieteikumu iesniedzēji varēja apstrīdēt šo līdzekli valsts tiesās, lai pierādītu, ka šāda veida lietu izskatīšana valsts tiesās ir neefektīva vai arī ka vispār nav efektīva tiesiskās aizsardzības līdzekļa, ja neņem vērā juridisko pienākumu, kas izriet no Konstitūcijas. Atšķirībā no pieteikumu iesniedzēju apgalvojumiem Valdība iesniedza Augstākās administratīvās tiesas 2012. gada 11. jūlija spriedumu, saskaņā ar kuru prasība atlīdzināt kaitējumu varēja atbilstoši novērst pieteikumu iesniedzēju sūdzības. Diemžēl Palāta tomēr secināja, ka šis spriedums saskaņā ar piemēroto likumu (LVPAK) attiecas tikai uz administratīviem aktiem, nevis tiesas priekšsēdētāja lēmumiem, kas bija juridiska, nevis administratīva veida, kā to prasa LVPAK. Pat pieņemot, ka tas tā arī ir, tā kā nav citu pierādījumu par šā likuma (vai cita tiesiskās aizsardzības līdzekļa, tostarp tāda, kas attiecas uz tiesas sēžu organizēšanu) neefektivitāti pašreizējos apstākļos vai par pieteikumu iesniedzēju centieniem izmantot citus likumīgus ceļus, kā to garantē Konstitūcija, Valdības argumentu

nevar vienkārši noraidīt, jo šis piemērs nepārprotami ir saistīts ar tādu strīdu par administratīvu lēmumu, uz kādu attiecas LVPAK.

Šo iemeslu dēļ es nepiekrītu Palātas vairākuma lēmumam pievienot tiesiskās aizsardzības līdzekļu izsmelšanas jautājumu sūdzību izskatīšanai pēc būtības saskaņā ar Konvencijas 13. pantu.

Par Konvencijas 3. pantu

Sprieduma 30. punktā pareizi norādīts, ka Tiesa pastāvīgi ir lēmusi, ka saslēgšana roku dzelžos parasti nerada Konvencijas 3. panta pārkāpumu lietās, kur šis līdzeklis izmantots likumīgas aizturēšanas vai apcietināšanas laikā un nav saistīts ar spēka lietošanu vai sabiedrības uzmanības piesaistīšanu, pārsniedzot šajos apstākļos pamatoti nepieciešamo un samērīgo (sk. lietas “Raninens pret Somiju”, 1997. gada 16. decembris, 56. punktu, *Ziņojumi* 1997-VIII; lietas “Kašavelovs pret Bulgāriju”, Nr. 891/05, 38. punktu, 2011. gada 20. janvāris, un lietas “Kummers pret Čehijas Republiku”, Nr. 32133/11, 63. punktu, 2013. gada 25. jūlijs).

Pieteikumu iesniedzēji atradās apcietinājumā Lovečas cietumā, kur izcieta mūža ieslodzījumu pēc tam, kad bija notiesāti par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp slepkavību, izvarošanu un bruņotām laupīšanām. Kā norādīts sprieduma 12.–15. punktā, laikposmā, kad norisinājās konkrētie notikumi, ieslodzīto turēšanu cietumā regulēja 1969. gada Sodu izpildes likumu un tā īstenošanas noteikumi. Attiecībā uz notiesātajiem, kuri izcieš mūža ieslodzījumu, bija norādīts, ka tiesai, piespriežot mūža ieslodzījumu, jānosaka notiesātā turēšana stingrākā režīma cietumā, paredzot paaugstinātu drošību un uzraudzību saskaņā ar īstenošanas noteikumiem.

Turklāt, izvērtējot pieteikumu iesniedzēju personības, ziņojumos no divu cietumu amatpersonām secināts, ka pieteikumu iesniedzēji bija īpaši bīstami, pat salīdzinot ar citiem notiesātajiem, kuri izcieš mūža ieslodzījumu. Novērtējumā, kas iekļauts Lovečas cietuma administrācijas 2007. gada jūlija un 2013. gada jūnija ziņojumā un Belenes cietuma administrācijas ziņojumā, abi pieteikumu iesniedzēji raksturoti kā agresīvi, aizdomīgi un manipulatīvi, un iespēja, ka tie varētu censties bēgt, vērtēta kā augsta.

Uzskatu, ka tieši valsts iestādēm ir jāizvērtē faktiskais risks un jāpiemēro līdzekļi, kurus tās uzskata par nepieciešamiem, ja vien tie nav pretrunā ar Konvencijas, jo īpaši 3. panta, prasībām. Tiesa daudzās lietās ir piekritusi šai vispārējai pieejai. Ja vērā tiek ņemti citi apstākļi (sk. sprieduma 32. punktu), piemēram, tas, “ka šī izturēšanās neturpinājās ilgi, jo tiesas sēde norisinājās apmēram stundu (..), izturēšanās nebija īpaši smaga un neradīja kaitējumu pieteikumu iesniedzēju veselībai”, tad diez vai var apgalvot, ka apstrīdētā līdzekļa smaguma pakāpe un intensitāte sasniedza Konvencijas 3. panta pārkāpumam atbilstošu smaguma pakāpi. Turklāt pieteikumu iesniedzēju roku dzelžos neatradās sabiedrības priekšā, un šajā vietā acīmredzami nebija plašākas sabiedrības pārstāvju.

Turklāt, ņemot vērā sodu, pieteikumu iesniedzēju noziedznieka profilu un vardarbības vēsturi, uzskatu, ka iejaukšanās apmērs, kuru ierobežoja tiesas sēde, kas ilga tikai vienu stundu, un pieteikumu iesniedzēju neatrašanās sabiedrības priekšā, bija samērīgs ar drošības vajadzībām. Skaidrs, ka piemērotais līdzeklis attiecās uz apcietinājumu un bija cieši saistīts ar pieteikumu iesniedzēju personību. Šī pati pieeja tika izmantota lietā “Paradišs [*Paradyś*] pret Franciju” (Nr. 17020/05, 95. punkts, 2009. gada 29. oktobris), kurā Tiesa secināja, ka roku dzelžu un važu lietošana, pārvedot pieteikuma iesniedzēju no cietuma uz slimnīcu, bija process, kas attiecās uz apcietinājumu un pieteikuma iesniedzēja personību un nesasniedza

nepieciešamo smaguma pakāpi, lai ietilptu Konvencijas 3. panta darbības jomā. Ņemot vērā pieteikumu iesniedzēju personību, diez vai var apgalvot, ka tiesas sēde, kas norisinās cietuma telpās, sasniedz minimālo smaguma pakāpi, kādu prasa 3. pants, lai gan iesaistītās personas bija saslēgtas roku dzelžos un potīšu važās salīdzinoši īsā tiesas sēdē. Pat iepriekšminētajā Kašavelova lietā, kas norādīta sprieduma 33. punktā, Tiesa norādīja (33. punkts), ka “apzinās, kāda piesardzība jāievēro iestādēm, kas nodarbojas ar personām, kuras notiesātas par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, atsakās pieņemt ieslodzījuma faktu un pastāvīgi izturas naidīgi pret cietuma darbiniekiem un citiem ieslodzītajiem. Tomēr tā uzsver, ka sistemātiska roku dzelžu lietošana pret pieteikuma iesniedzēju sākās apmēram pirms trīspadsmit gadiem, 1997. gada decembrī, un acīmredzami turpinās līdz šai dienai.” Citas šajā spriedumā norādītās lietas, proti, lieta “Gorodņičevs [*Gorodnichev*] pret Krieviju” (Nr. 52058/99, 108. punkts, 2007. gada 24. maijs) attiecas uz roku dzelžu lietošanu atklātā tiesas sēdē, kurā pieteikuma iesniedzējs ar roku dzelžiem bija redzams sabiedrības priekšā. Uzskatu, ka valsts iestādēm šajās lietās ir plaša rīcības brīvība, lai izvērtētu katru personu un iespējamos riskus, kurus šī persona rada sabiedriskajai kārtībai, un veiktu nepieciešamos pasākumus atbilstoši 3. panta prasībām. Neredzu iemeslu, kāpēc no šīm lietām vajadzētu atkāpties. Minētajās lietās Tiesa konstatēja 3. panta pārkāpumu, jo izturēšanās pret attiecīgajām personām pārsniedza minimālo smaguma pakāpi un intensitāti, kādu prasa 3. pants. Izskatās, ka šajās lietās nav atbalstīts šajā spriedumā veiktais secinājums par izmantotā līdzekļa smagumu un tā ietekmi uz personu cieņu attiecīgajos apstākļos.

Es, protams, piekrītu, ka Tiesa drīkst mainīt pašreizējo pieeju, bet šobrīd tomēr atbalstu to, kas līdz šim izmantota 3. panta piemērošanai līdzīgos gadījumos. Turklāt nesaskatu šajā lietā ārkārtas apstākļus, kas attaisnotu atkāpšanos no iedibinātās prakses 3. panta piemērošanā.

Līdz ar to nepiekrītu arī sprieduma rezolutīvās daļas 6. punktam par Bulgārijas valdības pienākumu izmaksāt morālā kaitējuma atlīdzinājumu pieteikumu iesniedzējiem.